

lokal TV-journalistik. Der er dannet en uhellig alliance mellom TV-ejere, annoncører og investorer, der primært ønsker profitmaksimering, og pop-politikere, der ønsker gratis og kritikløs eksponering i TV. Pop-politikere leverer emner og uttalelser, der får nyhedsprogrammet til at ligne journalistik, og TV-stationens nyhedsshow leverer publikum til annoncørerne og kan derigennem fylde investorenes lommer. McManus konklusjon kan synes lovlig pessimistisk og »gamlemeldags«; men når man har læst hans analyse af, hvor overfladisk og sensationshungrende journalistik kan blive, virker det ganske overbevisende.

Det er lidt ærgerligt, at den teoretiske model ikke diskuteres mere indgående, da der ligger mange perspektiver gemt her. Ikke mindst en John Fiskes og James Lulls hævde af modtagereens store magt støder på grund ved det her anlagte perspektiv. En diskussion af publikums eventuelle magt og indflydelse må hele tiden forholdes til andre aktørers indflydelse på den samlede kommunikationsproce. Først her kommer der proportioner på magtspørsmålet.

Man kunne tillige ønske sig, at der var gjort mere ud af at den konkrete analyse af investorers og annoncørers indflydelse; det hører vi primært om via journalisters og redaktørers udlægninger. Men McManus' ærinde har først og fremmest været at give en konkret analyse af markedstænkningens indflydelse på den journalistiske arbejdsproce, og det gør han teoretisk velinformert, med brug af et omfattende empirisk materiale – og med alarmerende resultater til følge.

*Stig Hjarvard, forskningsadjunkt
Institut for Film- og Medievidenskab
Københavns Universitet*

**Henrik Søndergaard: DR i TV-konkurren-
cens tidsalder. Samfundslitteratur. 1994.
349 s. 225 kr.**

Henrik Søndergaard har med sin avhandling levert det første store arbeidet i Norden om programvirksomheten til public service fjernsynet i den nye konkurransesituasjonen. Søndergaard har arbeidet seg igjennom et stort materiale for å belyse endringene i DR i perioden 1980-89: litteratur og fjernsynsstudier, programpolitiske dokumenter, statistikk, intervjuer, og kvantitative og kvalitative analyser av programflaten. Resultatet er blitt et velskrevet og kompakt arbeid, inndelt i syv lange og detaljrike kapitler om det offentlige danske fjernsynsunivers.

Boka følger det vanlige mønsteret for en akademisk avhandling. I kapittel 1 presenteres avhandlingens analysefelt: DRs programpolitiske fornyelse som begynte på midten av 80-tallet og som ennå ikke er helt gjennomført. Søndergaard definerer sitt prosjekt i opposisjon til den tidligere kritiske forskningen som oppfattet DR som »statsmaktens forlængede arm« (s.15), og slår følge med nyere fjernsynsforskning der vekten er forskjøvet fra institusjons- og samfunnsnivået til en mer medie- og publikumssentrert analyse.

Kapitlene 2-4 er bokas teorikapitler: i kapittel to diskuteres programflatens *estetiske dimensjon* og i kapittel tre *institusjonens* programpolitiske utvikling. Denne diskusjonen avsluttes i kapittel fire med en konkluderende definisjon av det »moderniserte public service-begrep«, som etter forfatterens oppfatning representerer en slags sammenblanding mellom kommersialisering og demokratisering. Søndergaards tese er at DR utvikler seg fra å være et »programfjernsyn«, der rollen som nasjonal kulturinstitusjon står i sentrum, til å bli et moderne »programfladefjernsyn som udnytter de æstetiske muligheter for fascinasjon og opplevelse« (s.23).

Kapittel 5 og 6 må sies å utgjøre bokas hoveddel. Her presenteres analysen av det Søndergaard kaller »den egentlige 'fjernsynstekst'«, nemlig programflaten. Søndergaard ser DRs programflate som institusjonens »programpolitiske indeks« (s.17), og hans hovedtese er at endringer i programflatens sammensetning blir det konkrete uttrykket for hvordan DR har endret public service-kravene om allsidighet, mangfoldighet og pluralisme. Den empiriske delen følges av et kapittel om »seernes fjernsyn« (kap. 7), som berører seeropplevelsen og utviklingen av programformater med fokus på opplevelsesjournalistikk og intimisering. I likhet med institusjonsdelen behandles altså resepsjonsdelen i avhandlingen mer som et »tendensfelt«, enn som en ferdig utviklet analyse. Slik sett former boka en avslutning som er åpen; fjernsynets utvikling kan ikke gripes helt.

I en kort konklusjon oppsummeres noen hovedresultater fra analysen: DR har fått en mer mangfoldig programflate med større vekt på programmenees estetikk, samt at seerne tas alvorlig på egne premisser.

Som allerede nevnt er kapittel fem og seks bokas hoveddel, og det er også her Søndergaards mest originale bidrag kommer til uttrykk. Vi vil derfor i det følgende diskutere noen momenter ved denne analysen.

Programfordelingsanalysen i kapittel 5 følger i

hovedtrekk samme mønster som tidligere undersøkelser, dvs. et opplegg som er inspirert av Raymond Williams i boka *Television: Technology and Cultural Form* (1974). Men sammenliknet med andre undersøkelser har nok Søndergaards resultater høyere validitet: der Williams bare analyserte en ukes programvirksomhet har Søndergaard et utvalg på fire uker for hvert av årene han analyserer. Denne analysen har utvilsomt vært tidkrevende, men resultatet er bra!

Det teoretiske utgangspunktet for analysen i kapittel fem er tesen om »det minste felles multiplum«; ideen om at økt konkurranse fører til en generell homogenisering av programvirksomheten i ulike fjernsynskanaler. Finner så Søndergaard støtte for denne tesen i DRs tilfelle? Ja, i hvert fall til en viss grad: Det er blitt relativt sett mer underholdning og fiksjon, og det har skjedd en »mainstreaming« av programflaten i prime time, der programmer som når brede målgrupper har økt sin andel. Konklusjonen er, at »en viktig del av den programpolitiske fornyelse består i øget popularisering, hvor der i stigende grad legges vekt på at utsende programmer, som opnår store seertal« (s.178). Men Søndergaard mener likevel at endringene har vært små i forhold til utviklingen i andre land, og at DR har »kunnet fastholde de grundlæggende public service-forpligtelser i stort set samme omfang som i begynnelsen av 80'erne på trods av den stigende konkurranse« (s.183).

Dette er interessante resultater som går imot mye av common sense-diskusjonen om public service fjernsynets utvikling. Dette kapitlet er blant de mest systematiske og velkrevne i boka, særlig er resultatene av den kvantitative analysen forbilledlig presentert. Det er ikke alle forunt å kunne omgjøre »tall« til et ytterst interessant materiale.

Resultatene er imidlertid ikke like tydelig presentert i neste kapittel som omhandler programleggingen og komposisjonen av programflaten. Dette kapitlet er på samme tid det mest spennende og det mest problematiske i boka. Her har Søndergaard levert et viktig og originalt bidrag til nordisk medieforskning, men som vi skal vise i neste avsnitt preges kapitlet også av uklar begrepsbruk.

Men først litt om analysen. Søndergaard mener programleggingsprinsippene i kommersielt TV vinner innpass i public-service-stasjonene, og at programflaten i større grad enn før organiseres som et sammenhengende programflow for å holde på seerne. Her får vi dokumentert en utvikling som mange har teoretisert over, men

som få har analysert, i hvertfall ikke i skandinavisk sammenheng. Perspektivet har vært fremme i forbindelse med amerikansk kommersielt TV og er godt beskrevet i den sør-europeiske medielitteraturen, men når det gjelder å analysere våre hjemlige nordiske public service institusjoner er perspektivet nytt og originalt.

Programflaten er et spennende felt å analysere fordi den representerer et møtepunkt mellom programskaperne, seerne, og de overordnede institusjonelle målsettinger, og egner seg dermed godt som et fokus for en tverrfaglig orientert studie. Og nettopp tverrfagligheten er en styrke ved denne avhandlingen. Vi vil også rose forfatteren for å ha funnet gode skandinaviske betegnelser for å analysere allsidigheten og spredningen av programmene: struktureringsprinsipper som »spor« og »sjangerplasser« er gode betegnelser som sikkert vil bli brukt av andre.

Så langt er alt godt. Men denne delen av analysen er også problematisk. Søndergaard innfører en rekke dikotomier og begrepspar som likner hverandre, men som aldri relateres helt eksplisitt til hverandre. Dikotomier som produksjonsorientering vs. distribusjonsorientering; taktikk vs. strategi; paternalisme vs. populisme og pluralisme; programflaten sett som »velkomponered sendeflade« vs. »mulighedsfelt«; programflaten som »enhet« eller »tilbudskasse«; »den selektive seer« vs. »det præselekterte flow« og programflaten betraktet som »montage« vs. »kontaktflade« er alle relevante for å beskrive aspekter ved programflaten.

Men her blir det kanskje perspektivene for mange: det blir aldri helt klart for leseren om disse begrepsparene betegner samme eller ulike dilemmaer, og om de beskriver trekk ved samme periode eller en historisk utvikling. Mangelen på gjensidig utelukkende begreper i dette kapitlet (og dermed i avhandlingen) skaper en viss uoversiktighet og vanskeligheter med å gripe essensen i analysen.

Språklig sett er boka en fornøyelse å lese. Språket er til tider nesten forførende – ens kritiske sans blir sløvet og man nøyer seg med å nikke begeistret og tenke: Ja slik må det vel være! Først ved annengangs gjennomlesning oppdager man at det finnes uklarheter innimellom, av den type som er beskrevet over.

Avhandlingenes oppbygging virker logisk, og selv om kapitlene henger godt sammen kan de også leses hver for seg som i et oppslagsverk. De tre teorikapitlene gir for eksempel en god allmenn innføring i fjernsynsteori. Vi savner imidlertid systematiske oppsummeringer i hvert ka-

pittel: det teoretiske og empiriske materialet er omfattende, og konsekvente oppsummeringer ville ha vært klargjørende for leseren.

Et annet problem må også nevnes her, og det er at bruken av danske programtitler og navn på TV-personligheter uten forklarende parentes, gjør framstillingen litt inneforstått. Programtitler som 'Bogart', 'Hvad er det?', 'Bamse og Kylling', 'Gæt og grimasser' og 'Netop Nu' (251) sier lesere fra andre nordiske land lite om hva slags programformater det er snakk om (hva er f.eks. 'Bamse og Kylling'? Et matmagasin? En skummel detektivserie?).

Denne lille detalj vil likevel ikke hindre nordiske lesere i å få stor glede av boka. I denne vanskelige og utfordrende tiden for public service fjernsynet, vil boka dessuten være av stor nytte også for mediefolk og andre som opplever fjernsynskonkurransen fra innsiden. Boka er preget av en sjelden åpenhet: Søndergaard er i motsetning til mange andre ikke ute etter å stemple public service fjernsynet som »godt« eller »dårlig« i seg selv.

Han peker (indirekte) på det viktige poeng at kritikken av public service ofte blir reaksjonær: »Ofte er det vanskelig overhodet å trække en skillelinje mellom utviklingstræk, der tjener konkurrenceformål, og træk, der udbygger og forbedrer DR's funktion som public service medium« (s.233). Studiet av public service fjernsynets utvikling er en komplisert prosess, og det gode med denne avhandlingen er, at den ikke underslår kompleksiteten i det hele.

Line Hødnebo, stud. polit.

Trine Syvertsen, forsker

Inst. for medier og kommunikasjon

Universitetet i Oslo

Ingunn Hagen og Knut Helland (red.): Verda på skjermen. Om nyheiter og fjernsyn. Det Norske Samlaget, Oslo 1993. 234 sider, NOK 238,00.

Bogen består af 12 artikler og en kort indledning. Forfatterne er ni norske, to danske og en svensk medieforsker, og det hele formidles på nynorsk. Også tre af de norske bidrag er oversatte eller omsatte til nynorsk. For en dansk læser er der det problem ud over selve sproget, at det nynorske puristiske princip usynliggør mange af de implicite referencer til begrebsdannelser og traditio-

ner, som man normalt får fat i via de anglicismer, germanismer, m.fl., som forekommer i gængs nordisk medieforskersprog. Tankegangene fremstår således for den sagesløse danske læser næsten rensede for bibetydninger og baggrundsviden. Kan de holde til det?

De fleste af artiklerne udgår fra et konstruktivistisk paradigme. Nyheder er konstruktioner. I alle led er de konstruktioner. Journalister konstruerer dem i produktionsprocessen. Som tekster indgår de i myte- og genresystemer, som medproducerer betydning i dem. Seerne skyder betydning fra deres livsverden ind i mødet med nyhederne, så betydningen, nyheden, »konstrueres« i dette møde. Synsvinklen er udbredt og velkendt i nyere medieforskning, såvel som i samfundsvidenskabelig forskning i øvrigt. Her finder den anvendelse i alle tre faser af nyhedens vej, fra produktionen, over tilstanden som tekst og fortælling, til receptionen.

Traditionen strækker sig tilbage til tressernes amerikanske mikro-sociologi, hvor små og afgrænsede sociale processer og situationer kom under lup. De sociale spilleres medskaben af sociale situationer blev studeret, og processernes reflektive karakter blev analyseret og beskrevet. Sociale småforløb og situationer fik kun eksistens gennem medkonstruktion fra deltagerne. Et cocktailparty er kun et cocktailparty, fordi deltagerne er enige om, at det er et cocktailparty. Et socialt stigma er kun et stigma, fordi det konstrueres frem som sådan gennem deltagerne definatoriske arbejde.

Disse synsvinkler fra sociolingvistik, ethnomethodology, fænomenologisk sociologi, mikro-sociologi, m.fl. viste sig frugtbare på en række felter og vandt indflydelse på pædagogik, socialt arbejde og andre områder, som omsætter socialforskning til praktiske gøremål. Synsvinklen blev globaliseret af Berger og Luckman i bestselleren »The Social Construction of Reality« (1967). I medieforskningen blev synsmåden udbredt i firserne.

Et eller andet sted undervejs fra, at man anlagde synsvinklen på cocktailparties, til man udvidede den til at omfatte intet mindre end virkeligheden, har man nok diskuteret applikationsområdet for denne paradigmatiske optik. Men diskussionen burde måske gentages inden for medieforskningen. I en bog som indeholder afsnit om produktion, indhold og reception, set gennem de konstruktivistiske briller, opløses næsten genstandsområdet forstået som kommunikation, når man læser bogen på tværs. Enhver relation mellem det, som er genstand for nyhedsformidling, og det, som

står tilbage i seernes hoveder, synes – når man adderer de konstruktive bidrag i produktion, tekstsystem og reception – at være tilfældig.

Med andre ord er der antagelig en stærk tendens til at overbetone de konstruktivistiske momenter i kommunikationen. Det sker i opposition til dagligdags commonsense synsmåder, og det sker for at kontrastere det nye paradigme med ældre modeller af nyhedsprocessen, som var præget af begreber om afbildning, selektion og påvirkning. Indsigter og tilsyneladende indsigter, som er sofistikerede og paradoksale i forhold til common sense, får derved stor vægt og generaliseres meget bredt.

Sådanne skævvridninger, som mere illuminerer medieforskerens nytænkning end forskningens emne, er der en del af i bogen. En anden svaghed set med denne anmelders øjne er bestræbelsen hos et par af forfatterne i retning af hurtigst muligt at omfortolke journalistik til at være en slags fiktion. Det kunne selvfølgelig være de studerede Tv-nyheder, som tvang denne karakteristisk frem. Men nok så meget forekommer skribenten at have travlt med at komme over i et begrebsapparat, han kender. Når rapporteringen af en ulykke i Vassdalen i 1986, hvor 16 soldater omkom, efter nogle mellemregninger får forfatteren til at henvise til »den *fiktive* karakteren som alle slike historier har,« så har han tømt begrebet om fiktion for mening. En bog, der som et af sine formål har, at den vil bidrage til den offentlige debat om mediernes funktion i samfundet, kommer med sådanne udsagn også i svare vanskeligheder i den offentlige debat.

Redaktørernes indledning har form af en læsevejledning, som gennemgår bogen artikel for artikel og fremhæver de væsentligste pointer. Det er gjort klart og interessevækkende. Som de fleste antologi-redaktører prøver de også at lægge en sammenhængsskabende struktur ned over artikler, som er sammenbragte fra mange forskellige hold. Det lykkes delvis.

De konkret analytiske artikler af indhold og reception er de svageste, og de forekommer vanskelige at bruge som lærebogartikler i en undervisningssammenhæng, hvilket ellers er redaktørernes ambition. Derimod vil en række diskute-

rende oversigts-artikler måske vise sig levedygtige i forsknings- og undervisningsmiljøet. Jeg fremhæver her tre:

Martin Eide tager udgangspunkt i blandt andet den svenske magtudredning og diskuterer journalister, kilder og typer af definitionsmagt og magtspil. Det er en artikel på bare 12 sider, men med præcise rids af forskningsudviklingen og udviklingen i politik, medier og samfund. Eide når frem til det foreløbige slutspørgsmål i diskussionen: Hvad sker, når alle parter: politikere, journalister, elitekilder og almindelige kilder og ikke mindst publikum kender mediespillet og dets logik? Bliver resultatet er formleg for de inviede og deres tilskuere, medens den egentlige magtudøvelse flytter væk fra at være en tilskuesport, bort fra medieopmærksomheden?

Stig Hjarvard gennemgår over 22 sider kritisk Galtungs og Ruges 1965 artikel »The Structure of Foreign News,« en af medieforskningens ægte antologistykker. Undervejs diskuteres også den senere forsknings reception af den gamle artikel. Efter at have læst Hjarvards gennemgang er man rede til at skrive under på, at Galtung og Ruge har foretaget »en brutal forenkling af nyhedsprocessen.« Hjarvard påpeger alle de manglende mellemregninger og gennemlyser de retoriske greb, som gennem årene har forført så mange antologiredaktører. Man får også ansatsen til et positivt bud på en adækvat forståelse af nyhedsprocessen.

Peter Dahlgren diskuterer om Tv-journalistik er blevet mere »populær« i måden, den præsenterer sig på. Han skitserer hurtigt de amerikanske og svenske erfaringer, og får undervejs beklaget manglen på troværdige historiske og internationalt komparative oversigter. Omdrejningspunktet er en diskussion af begrebet offentlig sfære i forhold til Tv-journalistikken. Begreber fra Habermas og Fiske stilles i forhold til det »populære« og det i klassisk forståelse værdifulde. Kvaliteterne ved det populære beskriver Dahlgren i termer som engagerende, multiperspektiv, dialogisk, refleksiv, skeptisk og informativ. Han fremhæver særlig den »kvindelig-demokratiske« stil i visse magasinmater. Det er spændende læsning.

Kim Minke, rektor,
Danmarks Journalisthøjskole.